

Archeologienota

Herbestemming Abdijhoeve

Marktstraat 1, 8460 Oudenburg (prov. West-Vlaanderen)

Programma van maatregelen

Projectcode: 2020K297

ARCHITECTENBUREAU FELIX & PARTNERS BV

Wouter Dhaeze (Stad Oudenburg)

Colofon

Titel

Archeologienota. Herbestemming Abdijhoeve (Marktstraat 1, 8460 Oudenburg). Programma van maatregelen

Naam en het erkenningsnummer van archeoloog:

Wouter Dhaeze, OE/ERK/Archeoloog/2016/00113

Auteur

Wouter Dhaeze

Opdrachtgever

Stad Oudenburg
Weststraat 24
8460 Oudenburg

Uitvoerder

Wouter Dhaeze
Stad Oudenburg
Weststraat 24
8460 Oudenburg

© Stad Oudenburg, 2021. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

Inhoud

Colofon	2
1. Inleiding	4
2. Gemotiveerd advies	6
2.1. Geplande werken	6
2.2. De volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek	7
2.3. De aanwezigheid van een archeologische site	7
2.4. De impactbepaling.....	7
3. Afbakening advieszone.....	8
4. Programma van maatregelen.....	8
4.1. Wetenschappelijke doelstelling en onderzoeksvragen.....	8
4.2. Onderzoeksstrategie en -methoden	9
4.2.1. Algemene bepalingen.....	9
4.2.2. Strategie	9
4.2.3. Aanleg vlakken.....	9
4.2.4. Spoorregistratie	10
4.2.5. Vondsten	10
4.2.6. Specifieke sporen, sporencombinaties en archeologische structuren	10
4.2.7. Metaaldetectie	10
4.2.8. Overleg archeologie – uitvoerder graafwerken	10
4.2.9. Vondsten	10
4.2.10. Natuurwetenschappelijk onderzoek	11
4.3. Technisch kader begeleiding	11
4.3.1. Personeel.....	11
4.3.2. Termijn	11

1. Inleiding

Het stadsbestuur van Oudenburg is bezig met een herbestemmingstraject voor de Abdijhoeve. De eerste onderhouds- en restauratiewerkzaamheden aan de verschillende onderdelen van het complex (toegangspoort, hoeve, wagenstalling en duiventoren) zijn gestart in 2019 en lopen door tot en met 2021. Deze worden gesubsidieerd met acht premies volgens de standaardprocedure. Begin 2020 werd het architectenbureau Felix & Partners (Kemmelbergstraat 2, 8400 Oostende) aangesteld om onder meer de restauratie van het interieur van de hoeve te begeleiden.

Voor een aantal vergunningsplichtige werken moet een archeologienota worden opgesteld. Over een oppervlakte van ca. 1355 m² zullen bodemingrepen plaatsvinden. Deze situeren zich op het binnenplein van de Abdijhoeve, ter hoogte van de veranda van de Sint-Arnolduszaal en op de parking ten noorden van de hoeve. Het grootste deel van ingrepen (ca. 1230 m²) situeren zich binnen de archeologische zone (Historische Stadskern van Oudenburg). De ingrepen overschrijden de grens van 100 m², de limiet die bepaalt of er wel of niet een archeologienota nodig is. Het opstellen van de archeologienota werd toevertrouwd aan Wouter Dhaeze, erkend archeoloog (type 1), van rechtswege in dienst van Stad Oudenburg. Het bureauonderzoek, dat voorwerp vormde van deze archeologienota, had als doel het archeologische potentieel van het plangebied en de mogelijke aantasting van dit bodemarchief in te schatten.

Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek kan een advies geformuleerd worden betreffende het al dan niet nemen van maatregelen voor de omgang met archeologisch erfgoed bij bodemingrepen in het projectgebied 'Herbestemming Abdijhoeve'. De gegevens uit het bureauonderzoek worden geconfronteerd met de geplande bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie moet duidelijk blijken of bijkomende maatregelen nodig zijn.

Geschematiseerd ontwerpplan van het projectgebied op basis van informatie aangeleverd door Felix & Partners (basislaag: GRB-kaart van Geopunt 2020).

Geschematiseerd ontwerpplan van het projectgebied op basis van informatie aangeleverd door Felix & Partners (basislaag: recente orthofoto van Geopunt 2020).

2. Gemotiveerd advies

2.1. Geplande werken

De geplande werken situeren zich op 1) het binnenplein van de Abdijhoeve, 2) ter hoogte van de veranda van de Sint-Arnolduszaal en 3) op de parking ten noorden van de hoeve.

Sint-Arnolduszaal

De huidige veranda van 95 m² wordt vervangen door een grotere veranda van 140 m². De nieuwe veranda herneemt het oude plan maar breidt uit en omslaat de noordoostelijke hoek van de Sint-Arnolduszaal. Bij deze uitbouw wordt de funderingsplaat van het oude gedeelte behouden en wordt een nieuw stuk funderingsplaat gegoten in de noordelijke helft. Voor de aanleg van deze plaat zal een vergraving plaatsvinden tot een diepte van -40 cm t.o.v. het maaiveld. Voor de aanleg van de buitenmuren van de veranda voorziet men sleuven te graven tot een diepte van -80 cm t.o.v. het maaiveld.

Binnenplein

Op het binnenplein voorziet men met ca. 145 m aan nieuwe DWA en HWA riolen. Deze zullen het regenwater en afwater van de hoeve en de Sint-Arnolduszaal afvoeren naar de straatriolering. De tracés die zorgen voor de afvoer van water van de hoeve lopen ongeveer parallel met de zuidgevel van de hoeve, en zijn er ca. 5 m van verwijderd. Twee nieuwe HWA-leidingen vertrekken van de noordelijke hoeken van de Sint-Arnolduszaal naar een nieuw aan te leggen regenwaterput waar ook de HWA-leiding parallel met de hoeve aansluiting op vindt. De nieuwe rioleringen worden in nieuwe tracés aangelegd. De buizen zullen worden aangelegd op een diepte van -50 tot -100 cm onder het maaiveld. Voor de regenput zal een ca. 3 m diepe put moeten worden gegraven.

De bestaande verharding zal worden heraangelegd met al dan niet dezelfde materialen. De rijweg zal op dezelfde plaats met bestaande kasseien worden heraangelegd. In de westelijke zone van het binnenplein wordt de toegangsweg afgeboord met gras in honinggraat. De bestaande randzone van de hoeve wordt heraangelegd met andere types tegels en klinkers. Men voorziet ook drie plantvakken voor drie parkbomen. De groundbewerking die bij deze ingrepen zal plaatsvinden, beperkt zich tot een diepte van maximaal ca. 40 cm onder het maaiveld.

Parking

Op de parking zijn er drie types van ingrepen in de bodem voorzien: nieuwbouw, riolering en verharding. Deze bevinden zich aan de randzone van de hoeve en liggen deels binnen de archeologische zone (45%). Parallel met de Marktstraat wordt een rechthoekige nutsgebouw van 37 m² op funderingsplaat (vergraving tot -40 cm t.o.v. het maaiveld) en sleuven voor buitenmuren (vergraving tot -80 cm t.o.v. het maaiveld) voorzien. Daarnaast wordt er ca. 55 m aan nieuwe HWA-rioleringen gegraven (aanleg: -50 tot -100 onder het maaiveld), waarvan het water terechtkomt in een nieuw te graven regenwaterput waarvoor men plaatselijk tot een diepte van 3 m moet graven. De bestaande verharding langs de gevel wordt vervangen door andere klinkers. Ook in de zone rondom het nutsgebouw voorziet men ook een vorm van verharding.

2.2. De volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek

Het assessment heeft voldoende inzichten geboden voor de bepaling van de archeologische waarden van het projectgebied. Er is voldoende informatie uit landschappelijke, historische en archeologische bronnen voorhanden om het karakter en het potentieel van het projectgebied te bepalen.

Op basis van alle gegevens uit het vooronderzoek wordt een afweging gemaakt over de te nemen maatregelen. In het kader van dit dossier worden verdere vormen van vooronderzoek, zowel vormen van non-destructieve als destructieve vormen, als onmogelijk, niet nuttig of niet wenselijk geacht. Er is uit deze archeologienota voldoende informatie gegenereerd om een voorstel van archeologische opgraving, onder de vorm van een werfbegeleiding te adviseren. Een programma van maatregelen wordt opgesteld (zie hoofdstuk 3).

2.3. De aanwezigheid van een archeologische site

Het bureauonderzoek leverde voldoende informatie op om de hoogstwaarschijnlijke aanwezigheid van archeologische resten te staven. De beschikbare landschappelijke, historische en archeologische data laten toe het projectgebied te situeren in de noordwestelijke hoek van het neerhof van het kloosterdomein. Dit neerhof ontwikkelde zich vanaf de late middeleeuwen (12de-13de eeuw) en bestond, zoals de kaart van Deventer aangeeft, uit een groepering van gebouwen rondom een binnenplein.

Het projectgebied ligt deels op dit binnenplein waar volgens het assessment enerzijds ophogings-, nivellerings-, en/of puinlagen, anderzijds structuren gerelateerd aan activiteiten op het binnenplein (mestkuilen, afwateringsgrachten) kunnen worden aangetroffen. Projecties op divers cartografisch materiaal maakt ook duidelijk dat de kans klein is dat de geplande ingrepen verdwenen gebouwen in baksteen die zichtbaar zijn op de cartografische en fotografische bronnen, zoals de grote schuur die aan de straatzijde was gelegen, zullen aansnijden.

Een tweede reeks van ingrepen zullen plaatsvinden langs de noordelijke randzone van de langgevelhoeve. Daar bevindt men zich buiten het neerhof en dus aan de periferie van het kloosterdomein. Gelegen aan de periferie, is het aantal archeologische sporen veeleer beperkt (type off site), gaande van de middeleeuwen tot de recente periode. Het is evenwel niet uitgesloten dat tijdens de geplande bodemingrepen bepaalde constructies worden aangesneden, zoals het noordelijke uiteinde van de trapvormige uitbreiding aan de westelijke hoek van het stalgedeelte van de subrecente Abdijhoeve (situatie op de Atlas der Buurtwegen) of bepaalde structuren die op de Kaart van Sanderus te zien zijn maar waarvan de historische accuraatheid niet zeker is.

2.4. De impactbepaling

De impact van de werken op het nog aanwezige bodemarchief is afhankelijk van het type werkzaamheid.

Voor de omgevingsaanleg, die het herverharden met klinkers, kasseien en tegels omvat, blijft de uitgravingsdiepte beperkt tot de bouwvoor.

Ook de uitbreiding van de veranda (in de archeologische zone) zal geen noemenswaardige impact hebben op nog niet verstoord bodemarchief. De heraanleg van de funderingsplaat en de aanleg van een nieuwe plaat blijft beperkt tot de bouwvoor. Enkel voor de muur aan de noordelijke hoek zal men een sleuf tot een diepte van -80 cm moeten graven.

Groter is de impact van het graven van de ca. 200 m aan nieuwe riolering en de twee nieuwe regenwaterputten. De buizen zullen worden aangelegd op een diepte van -50 tot -100 cm onder het maaiveld. Voor de twee regenputten zal een ca. 3 m diepe put moeten worden gegraven. Deze types van ingrepen bevinden zich zowel op het erf als buiten het erf.

De bouw van het nutsgebouw op de parking valt buiten de archeologische zone, maar moet toch ook best worden opgevolgd. De kans op het aantreffen van perifere sporen en gebouwstructuren is niet onbestaande aangezien in de funderingssleuven voor de muren tot een diepte van 80 cm wordt gegraven.

3. Afbakening advieszone

De precieze omvang en impact van de geplande ingrepen zijn ter hoogte van de werfbegeleiding afhankelijk van het type ingreep en van de terreinomstandigheden. De algemene regie van de graafwerken blijft dan ook op het moment van de uitvoer in handen van de uitvoerder (zie ook hoofdstuk 4.2.).

De werfbegeleiding strekt zich uit over een zone van ca. ca. 1355 m².

Het belangrijkste deel van de werfbegeleiding zal plaatsvinden op de tracés van de toekomstige rioleringen. Een werfbegeleiding is in essentie een volwaardige archeologische opgraving, met dat verschil dat de archeoloog hier de civiele graafwerkzaamheden opvolgt. Het onderzoek kadert echter binnen duidelijke technische beperkingen die de geplande werken inherent met zich meebrengen. De omvang van de werfbegeleiding beperkt zich in de diepte tot ca. -50 tot -100 cm onder het maaiveld, in de breedte is dit afhankelijk van de breedte van de werksleuf die nodig is voor de aanleg van de riolering.

De twee regenwaterputten liggen in dezelfde zones als de rioleringstracé. Ook hier zal in samenspraak met de uitvoerder van de graafwerken moeten onderzocht worden, op welke wijze deze structuren op een veilige, doch wetenschappelijk verantwoorde wijze kunnen worden onderzocht.

Een ander deel van de werfbegeleiding behelst het opvolgen van de werkzaamheden aan de veranda, meer bepaald het uitgraven van de funderingssleuven van het nutsgebouw op de parking.

De werfbegeleiding richt zich ten slotte op de heraanleg van de verharding (diepte -40 cm). Afhankelijk van de mate van oudere verstoring zal met de uitvoerder van de graafwerken bekeken worden tot op welke mate een begeleiding zinvol is.

4. Programma van maatregelen

4.1. Wetenschappelijke doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoek richt zich in eerste instantie op het verzamelen van archeologische informatie over het erf van het neerhof van de Sint-Pietersabdij. Ook oudere en jongere ontwikkelingen moeten de nodige aandacht krijgen, zoals bewoningssporen die dateren uit de periode van vóór de abdij, de periode van het Spaanse fort, of sporen van nà de Franse Revolutie.

Hierbij dient specifiek aandacht besteed te worden aan eventuele fasering van de verschillende ophogingslagen, nivelleringslagen en/of puinlagen, en aan mogelijke structuren die in relatie staan tot bepaalde activiteiten die op het erf plaatsvonden.

Hierbij moeten minstens de volgende onderzoeksvragen gesteld worden:

- Hoeveel archeologische niveaus kunnen onderscheiden worden? Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen ophogingslagen? In welke mate zijn die te koppelen aan een periodisering aangereikt door de studie van de historische bronnen?
- Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen resten?
- Welke specifieke activiteiten (bewoning, ambachtelijke activiteiten) hebben binnen het projectgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?

4.2. Onderzoeksstrategie en -methoden

4.2.1. Algemene bepalingen

De werfbegeleiding is in essentie een opgraving en is bijgevolg onderworpen aan dezelfde decretale bepalingen als een opgraving (zie C.G.P., hoofdstuk 15: Opgraving generiek en C.G.P., hoofdstuk 17: Opgraving sites met complexe stratigrafie). De werfbegeleiding betracht zo maximaal mogelijk de technieken van een archeologische opgraving te benaderen. Binnen de krijtlijnen van het huidige onderzoek, moet men er van uitgaan dat alle decretaal bepaalde algemene en technische bepalingen bij een opgraving zonder probleem kunnen uitgevoerd worden. Onvoorziene afwijkingen ten aanzien hiervan worden opgenomen en gemotiveerd in het archeologierapport en het eindverslag van de opgraving. Het assessment en de verwerking van de opgravingsresultaten, de rapportage en conservering en omgang met het archeologisch ensemble gebeuren op dezelfde wijze als de opgraving.

4.2.2. Strategie

De algemene regie van de graafwerken bij het onderzoek – dit houdt in: timing, planning en algemene omvang van de graafwerken – ligt in handen van de uitvoerder van de graafwerken. De concrete regie van de graafwerken wordt bepaald door de veldwerker. Met de concrete regie wordt bedoeld: de specifieke graafmethode, het aanleggen van vlakken, de omgang met het aanwezige erfgoed (sporen en vondsten) en de registratie van de sporen. De veldwerkleider organiseert de concrete regie van de graafwerken dusdanig dat de decretale bepalingen omtrent een opgraving zo volledig mogelijk kunnen uitgevoerd worden. De geplande graafwerken kunnen met andere woorden niet uitgevoerd worden zonder de regie en begeleiding van een archeologisch veldwerkleider. Gezien de algemene regie in handen ligt van de uitvoerder van de graafwerken, zorgt deze voor de logistieke omkadering van de graafwerken, werfinrichting en de omgang met afgegraven grond. Het graafmateriaal wordt gekozen in overleg met de archeologisch veldwerkleider, waarbij enkel materiaal ingezet wordt dat geen schade toebrengt aan het archeologisch erfgoed.

4.2.3. Aanleg vlakken

Binnen de concrete regie die onder de bevoegdheid valt van de archeologisch veldwerkleider, valt ook de aanleg van archeologische vlakken. Het is de archeologisch veldwerkleider die bepaalt wanneer en hoe diep een archeologisch vlak aangelegd wordt. Het onderzoek eindigt op de diepte

van de geplande ingrepen. De graafmachine die gebruikt wordt voor het aanleggen van de werkputten en opgravingsvlakken is van een type dat toelaat zowel horizontale vlakken aan te leggen als de stratigrafie te volgen en dat geen schade toebrengt aan de aangetroffen sporen. De graafbak heeft geen tanden. Er worden kleinere graafbakken voorzien om puinvullingen/ verstoringen machinaal te verwijderen.

4.2.4. Spoorregistratie

Er wordt dagelijks voorzien in een volledige opmeting van werkputten en sporen. Dit betekent dat een recent en aangevuld grondplan beschikbaar is. Omvangrijke sporen worden slechts gecoupeerd of in diepteniveaus opgegraven tot op het volgende vlak, en pas verder gecoupeerd of in diepteniveaus opgegraven na het aanleggen en registreren van dat volgende vlak. Bij het aanleggen van diepere opgravingsvlakken worden geen sporen uit het hoger vlak ongedocumenteerd weggegraven. Gebouwde archeologische structuren worden niet uitbroken tenzij dit noodzakelijk is voor het verder onderzoek.

4.2.5. Vondsten

Vondsten worden gescheiden ingezameld per spoor en per vondstcategorie. Bij het met de hand verzamelen van vondsten wordt compleetheid nagestreefd.

4.2.6. Specifieke sporen, sporencombinaties en archeologische structuren

Gebouwde archeologische structuren: zie bepalingen C.G.P. 15.8.1. Gebouwde archeologische structuren, zowel in geologisch als in biologisch materiaal, worden op dusdanige wijze onderzocht en geregistreerd dat constructie, fasering, materiaalgebruik, afwerking en bouwtechniek duidelijk zijn. Wanneer nuttig worden stalen voor natuurwetenschappelijke analyse genomen. Deze houden rekening met de onderscheiden constructiefases en worden aangeduid op het plan of aanzichttekening van de constructiefase.

4.2.7. Metaaldetectie

Elk aangelegd vlak wordt met een metaaldetector geprospecteerd, zodat vondsten gelokaliseerd worden voordat zij tevoorschijn komen. Het gebruikte apparaat beschikt steeds over een functie voor metaaldiscriminatie en een functie om storende achtergrondsignalen te onderdrukken of filteren. Metaalvondsten die zich in sporen bevinden, worden ingezameld bij het couperen of uitgraven van het spoor. Vondsten die ingezameld worden bij het aanleggen van het vlak en die niet aan een spoor toegeschreven kunnen worden, worden op het vlakplan aangeduid met hun vondstnummer.

4.2.8. Overleg archeologie – uitvoerder graafwerken

Om de regie van de graafwerken af te stemmen op de regie van de archeologische werfbegeleiding, is het aangewezen een overlegmoment te organiseren voor de start van het onderzoek. Op dit overlegmoment kan ook de timing, planning en overige logistiek van het onderzoek bepaald worden.

4.2.9. Vondsten

Conservatie en overdracht van het archeologisch ensemble gebeurt na afloop van het onderzoek conform aan de artikels 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 van het Onroerend Erfgoeddecreet. Bij de start van de opgraving worden door de erkende archeoloog en de initiatiefnemer duidelijke afspraken gemaakt met betrekking tot de overdracht van het archeologisch ensemble bij de eigenaar en het erkende onroerend erfgoeddepot of andere bewaarder van het archeologisch ensemble. Na het beëindigen

van de verwerking en het opleveren van de eindrapportage vindt de overdracht van de vondsten plaats.

4.2.10. Natuurwetenschappelijk onderzoek

De onderzoeksstrategie omvat tevens een voorstel voor staalname. Volgende vermoedelijke hoeveelheden van verschillende onderzoeken worden ingeschat ter beantwoording van de onderzoeksvragen die specifiek betrekking hebben over de evolutie van het erf (bodempopbouw) en activiteiten die plaats kunnen hebben gehad op een dergelijk erf, zoals opslag van mest of het afvoer van water.

Waardering koolstofdatering: 3 VH

Koolstofdatering: 2 VH

Waardering pollenanalyse: 2 VH

Pollenanalyse: 1 VH

Conservatie: 1 VH

4.3. Technisch kader begeleiding

4.3.1. Personeel

Het veldwerkteam bestaat minimaal uit:

-een veldwerkleider (onder auspiciën van een erkend archeoloog), deze veldwerkleider beschikt over voldoende ervaring in stedelijke contexten in Vlaanderen en heeft bij voorkeur een goede kennis van de (post) middeleeuwse periode. Minimaal heeft hij/zij 2 jaar opgravingservaring op stedelijke contexten, aangetoond via CV.

-één assistent-archeoloog

Voor de begeleiding van de opdracht dient de veldwerkleider zich indien nodig te laten ondersteunen door één of meerdere specialisten en regiodeskundigen, die hem bijstaan bij de uitvoering van de werfbegeleiding. Deze specialist beschikt over een aantoonbare en ruime ervaring met stadskernonderzoek in het algemeen en binnen Oudenburg in het bijzonder. Het projectteam wordt daarenboven bijgestaan door een aardkundige. De aardkundige ondersteunt de archeologen bij de analyse van de bodemkundige/landschappelijke context en bij de interpretatie van sporen en structuren.

Voor de verwerking, assessment van de resultaten en rapportage wordt de veldwerkleider of de assistent-archeoloog ingezet.

4.3.2. Termijn

De planning van de werfbegeleiding gebeurt in overleg met de uitvoerder van de graafwerken, die de algemene regie van de graafwerken in handen heeft. De concrete termijn van het onderzoek wordt in overleg met de uitvoerder van de graafwerken. Deze begeleiding wordt geraamd op 10 dagen. Voor de verwerking, assessment van de resultaten en rapportage moeten ook nog een x-aantal dagen voorzien worden, afhankelijk van de resultaten van het onderzoek.